Department of Pol. Science, Mayang Anchalik College
Date: 11/21

MAYANG ANCHALIK COLLEGE

20

HOME ASSIGMENT

DEPARTMENT OF POLITICAL

PAPER CODE –PSC- HD - 5016

SEMESTER : 5TH SEMESTER

SUBMITTED TO

RAFIQUEL ISLAM

ASSTT. PROFESSOR

DEPARTMENT OF POLITICAL

SUBMITTED BY

NAME : BANDANA DEKA

CLASS : 5TH SEMESTER

EXAM ROLL NO- UA-191-340-0160

HOD/Asstt Professor
Deptt. of Political Science
Mayang Anchalik College
Date......................

Q. মানৱ অধিকাৰ বুলিলে কি বুজা? ইয়াৰ প্ৰকৃতি আৰু পৰিসৰৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা।

Ans:- অৱতৰণিকা:- মানুহ হৈছে সভ্য আৰু যুক্তিবান প্ৰাণী। মানুহ হোৱাৰ সুবাদতে মানুহে কিছুমান অন্তৰ্নিহিত অধিকাৰ লাভ কৰে আৰু এনে অধিকাৰবোৰকে সাধাৰণতে মানৱ অধিকাৰৰ আখ্যা দিয়া হয়। এজন ব্যক্তিয়ে জন্ম লাভ কৰাৰ লগে-লগে অধিকাৰসমূহ লাভ কৰে বাবে মানুহৰ অস্তিত্বৰ কাৰণে অধিকাৰসমূহ অতি প্ৰয়োজনীয়। এই অধিকাৰ সকলোৱে জাতি, ধৰ্ম, বৰ্ণ নিৰ্বিশেষে সমানে লাভ কৰে। এই অধিকাৰ অবিহনে ব্যক্তিয়ে সামাজিক, অৰ্থনৈতিক আৰু আধ্যাত্মিক বিকাশ সাধন কৰিব নোৱাৰে। মানৱীয় গুণসমূহৰ বিকাশ, মান-মৰ্য্যদা আৰু মূল্য সম্পূৰ্ণৰূপে নিৰ্ভৰ কৰে মানৱ অধিকাৰৰ ওপৰত। সেইকাৰণে লাস্কিয়ে মত প্ৰকাশ কৰিছিল যে অধিকাৰ হৈছে এনে কিছুমান সামাজিক সুযোগ-সুবিধা যিবিলাক নহলে মানুহে নিজৰ ব্যক্তিত্বৰ পূৰ্ণ বিকাশ সাধন কৰিব নোৱাৰে।

মানৱ অধিকাৰৰ অৰ্থ আৰু সংজ্ঞা:- সাম্প্ৰতিক বিশ্বৰ বিভিন্ন পণ্ডিতসকলে মানৱ অধিকাৰৰ গুৰুত্ব উপলব্ধি কৰিছে। সাধাৰণতে মানৱ অধিকাৰে ৰাজনৈতিক, সামাজিক, অৰ্থনৈতিক, সাংস্কৃতিক আদি সকলোবিলাকৰ অধিকাৰকে সামৰি লয়। যিয়েহে অধিকাৰৰ এক সুনিৰ্দিষ্ট সংজ্ঞা দিয়াটো সহজ কাম নহয়। ১৯৯৩ চনত V.N. চহৰত অনুষ্ঠিত বিশ্ব সন্মিলনে ঘোষণা কৰা মতে, "সকলো মানৱ অধিকাৰ মানুহৰ মাজত নিহিত হৈ থকা মৰ্য্যদা আৰু মূল্যৰ পৰা উদ্ভৱ হয়। গতিকে, মানুহ হৈছে মানৱ অধিকাৰ আৰু মৌলিক স্বাধীনতাৰ কেন্দ্ৰীয় বিষয়বস্তু।"

ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ মানৱ অধিকাৰ কেন্দ্ৰৰ মতে "সেইবোৰ অধিকাৰকে মানৱ অধিকাৰ হিচাপে সংগবদ্ধ কৰিব পাৰি, যিবিলাক আমাৰ প্ৰকৃতিৰ মাজত নিহিত হৈ আছে আৰু যিবিলাক নহলে আমি মানুহ হিচাপে জীয়াই থাকিব নোৱাৰো।

মানৱ অধিকাৰৰ সংজ্ঞা :- ড° দুৰ্গাদাস বসুৰ মতে "অন্য কোনো কথা বিবেচনা নকৰাকৈ মানৱ পৰিয়ালৰ সদস্য হিচাপে প্ৰতিগৰাকী ব্যক্তিয়ে ৰাষ্ট্ৰ অথবা অন্যান্য ৰাজহুৱা কৰ্তৃত্বৰ বিৰুদ্ধে লাভ কৰা নিম্নতম অধিকাৰবোৰেই হৈছে মানৱ অধিকাৰ"।

ভাৰতবৰ্ষৰ কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰে ১৯৯৩ চনত গ্ৰহণ কৰা মানৱ অধিকাৰ সুৰক্ষা আইনৰ মতে, "মানৱ অধিকাৰ মানে হৈছে জীৱন, স্বাধীনতা, সমতা আৰু ব্যক্তিৰ মৰ্য্যদাৰ লগত জড়িত অধিকাৰ, যিবিলাকক সংবিধানে নিশ্চয়তা প্ৰদান কৰে অথবা আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় চুক্তিত জড়িমৰে প্ৰকাশ পায় আৰু ভাৰতবৰ্ষৰ আদালতে কাৰ্যকৰী কৰে"।

ন্যায়াধীশ ভি.এম. তাৰকুণ্ডেৰ মতে, "মানৱ অধিকাৰ বাক্যটোৱে সাধাৰণ অৰ্থত ব্যক্তিৰ সামাজিক জীৱনৰ সকলো দিশক সামৰি লোৱা কিছুমান ৰীতি-নীতি বা পৰম্পৰাক বুজায়"।

অধ্যাপক হেংকট জালিমাৰ মতে, "মানৱ অধিকাৰ হৈছে নিজ প্ৰকৃতি থকা অধিকাৰ, যিবিলাক নহ'লে আমি কেতিয়াও মানুহ হিচাপে জীয়াই থাকিব নোৱাৰো।

মানৱ অধিকাৰৰ প্ৰকৃতি আৰু পৰিসৰ:-

মানৱ অধিকাৰ বা প্ৰকৃতিৰ বিষয়ে দুটা দৃষ্টিভংগী থকা দেখা যায়। সেই দৃষ্টিভংগী দুটা হ'ল- দাৰ্শনিক দৃষ্টিভংগী আৰু উপযোগিতাবাদী দৃষ্টিভংগী। এই দৃষ্টিভংগীসমূহৰ লগত কেইবাটাও মতবাদ জড়িত আছে। এই মতবাদবিলাকৰ দ্বাৰাই মানৱ অধিকাৰৰ প্ৰকৃতিৰ আভাস পাব পাৰি।

i) প্ৰাকৃতিক অধিকাৰ তত্ত্ব:- প্ৰাকৃতিক অধিকাৰ তত্ত্ব অনুসৰি ব্যক্তিয়ে অধিকাৰ আনৰ বিৰুদ্ধে প্ৰয়োগ কৰিব নোৱাৰে আৰু অধিকাৰৰ লগত কৰ্তব্যৰো সম্পৰ্ক থকা দেখা যায়। অৰ্থাৎ, এজনৰ অধিকাৰে আন এজনৰ কৰ্তব্যৰ কথাকে প্ৰকাশ কৰে। এজনৰ যেনেদৰে জীৱন ধাৰণৰ অধিকাৰ আছে তেনেকৈ আনজনে জীৱন ধাৰণৰ অধিকাৰ থকা জনক হত্যা কৰিব নোৱাৰে।

ii) আইনগত অধিকাৰ তত্ত্ব:- আইনগত তত্ত্ব অনুসৰি অধিকাৰ বিলাক ৰাষ্ট্ৰৰ সৃষ্টি। গতিকে মানৱ অধিকাৰ সমূহ নিৰংকুশ বা অলংঘ্য নহয়। ৰাষ্ট্ৰই স্বীকৃতি প্ৰদান নকৰিলে কোনো অধিকাৰে কাৰ্যকৰী কৰিব নোৱাৰে।

iii> ঐতিহাসিক অধিকাৰ তত্ত্বঃ- মানৱ অধিকাৰৰ লগত জড়িত আন এটা তত্ত্ব হৈছে ঐতিহাসিক তত্ত্ব। এই তত্ত্ব অনুসৰি মানৱ অধিকাৰ ইতিহাসৰ পৰিণতি। অৰ্থাৎ, কোনো এটা প্ৰথা দীৰ্ঘদিন প্ৰয়োগৰ ফলতহে বাস্তৱ ক্ষেত্ৰত অধিকাৰৰ ৰূপ লয়। উদাহৰণস্বৰূপে ব্ৰিটেইনৰ নাগৰিকৰ যিবিলাক অধিকাৰ মহাসনদ বা Bill of Rights অন্তৰ্ভুক্ত কৰিছে সেইবিলাক অধিকাৰ নাগৰিকে বহুবছৰ আগৰ পৰা ভোগ কৰি আহিছিল। গতিকে, কিছুমানৰ মতে মানৱ অধিকাৰৰ প্ৰকৃতি প্ৰথা বা পৰম্পৰাৰ ওপৰতো প্ৰতিষ্ঠিত হব পাৰে।

iv> সামাজিক কল্যাণ অধিকাৰ তত্ত্বঃ- এই তত্ত্বটো অধিকাৰৰ প্ৰকৃতিৰ লগত বিশেষভাৱে জড়িত। এই তত্ত্বটোৰ মতে সামাজিক কল্যাণৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিহে ব্যক্তিয়ে অধিকাৰ ভোগ কৰিব পাৰে। বেনথাম, মিল আদি চিন্তাবিদে অধিকাৰৰ ধাৰণাক সমৰ্থন কৰিছিল।

v> আদৰ্শবাদী তত্ত্বঃ- অধিকাৰৰ প্ৰকৃতিৰ লগত জড়িত আন এটা তত্ত্ব হল আদৰ্শবাদী অধিকাৰ তত্ত্ব। ব্যক্তিৰ অধিকাৰ সুমাৰ ব্যক্তিত্ব বিকাশৰ লগত জড়িত। ই এটা নিঃসন্দেহে মৌলিক অধিকাৰ আৰু এই অধিকাৰটোৰ পৰাই আন অধিকাৰ যেনে জীৱন ধাৰণৰ অধিকাৰ, সম্পত্তিৰ অধিকাৰ আদি আহৰণ কৰা হয়।

vi> বাস্তৱবাদী তত্ত্বঃ- অধিকাৰৰ প্ৰকৃতিৰ লগত এই তত্ত্বটোৰ ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক আছে। এই তত্ত্ব অনুসৰি কোনো সংগঠন নোহোৱাকৈ অধিকাৰ কাৰ্যকৰী কৰিব নোৱাৰি। আনহাতে, মাৰ্ক্সবাদৰ মতে অধিকাৰসমূহ ব্যক্তিগতভাৱেও ভোগ কৰিব নোৱাৰি।

সেইদৰে মানৱ অধিকাৰৰ প্ৰকৃতি বা পৰিসৰৰ আন কিছুমান দিশ আছে। সেইবোৰ হল-

i> সাৰ্বজনীনঃ- প্ৰত্যেক ব্যক্তিয়ে মানৱ সমাজৰ সদস্য হিচাপে নিজৰ অস্তিত্বৰক্ষা কৰিবলৈ আৰু জীৱনটো সুন্দৰভাৱে উপভোগ কৰিবলৈ মানৱ অধিকাৰসমূহ জাতি, ধৰ্ম নিৰ্বিশেষে ভোগ কৰিব পৰা হব লাগে। এই অধিকাৰসমূহে ব্যক্তিৰ অধিকাৰসমূহক প্ৰতিনিধিত্ব কৰে যিবোৰ মূলতঃ মূল্যবোধৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত।

ii) মুক্তিযুক্ততা :- মানৱ অধিকাৰত প্ৰকৃতি এনে ধৰণৰ যে এইবোৰত কোনো শ্ৰেষ্ঠ ব্যক্তি, সংস্থা বা ৰাষ্ট্ৰই হস্তক্ষেপ কৰিব নোৱাৰে। ই ৰাষ্ট্ৰীয় আইনৰ যুক্তি যুক্ততা বা বৈধতা নিৰূপনত মানদণ্ড হিচাপে কাম কৰে।

iii) অসীম:- সাধাৰণতে প্ৰত্যেকে কোনোধৰণৰ সীমাবদ্ধতাৰ সন্মুখীন নোহোৱাকৈ নিজৰ ইচ্ছা অনুসাৰি মানৱ অধিকাৰ সমূহ ভোগ কৰিব পাৰে।

iv) মৌলিক:- মানৱ অধিকাৰসমূহ সাধাৰণ দাবী বা প্ৰয়োজনীয়তা বোৰতকৈ ডাঙৰ। এই অধিকাৰবোৰ ব্যক্তিৰ অত্যাৱশ্যকীয় প্ৰয়োজনবোৰৰ লগত জড়িত থাকে ইয়াক মৌলিক হিচাপে গণ্য কৰা হয়।

v) বাধ্যতামূলক:- মানৱ অধিকাৰ কাৰ্যকৰী কৰাটো ব্যক্তি বা ৰাষ্ট্ৰৰ ইচ্ছাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ নকৰে। এইবোৰ অধিকাৰ বাধ্যতামূলকভাৱে জনসাধাৰণে উপভোগ কৰে।

সামৰণি :- ওপৰোক্ত আলোচনাৰ পৰা আমি কব পাৰোঁ যে ব্যক্তিৰ অধিকাৰ হিচাপে মানৱ অধিকাৰ কোনো জাতি, ধৰ্ম, সম্প্ৰদায়, বৰ্ণৰ লগত জড়িত নহয়। প্ৰত্যেক ব্যক্তিয়ে মানুহ হিচাপে জন্ম লাভ কৰা বাবেই এই অধিকাৰসমূহ ভোগ কৰে। মানৱ অধিকাৰৰ বাবে কোনো ধৰণৰ যোগ্যতা বা অৰ্হতাৰ কোনো প্ৰয়োজন নহয়। ই ব্যক্তিৰ নৈতিক অধিকাৰ। সাধাৰণতে অধিকাৰসমূহ ৰাষ্ট্ৰই প্ৰদান কৰে যদিও মানুহে ৰাষ্ট্ৰ সৃষ্টি হোৱাৰ বহু আগৰে পৰা প্ৰকৃতি প্ৰদত্ত বা প্ৰাকৃতিক অধিকাৰ হিচাপে কিছুমান অধিকাৰ ভোগ কৰি আহিছে। মানৱ অধিকাৰৰ দাবী কোনো ধৰণৰ যোগ্যতাৰ ভিত্তিত কৰা নহয়। নৈতিক দাবী হিচাপে এইবোৰ উত্থাপন কৰা হয় আৰু সেইবাবেই ই ব্যক্তিৰ মাজত থকা বিভিন্নতা আৰু ৰাষ্ট্ৰ সমূহৰ মাজত থকা আদৰ্শগত পাৰ্থক্য স্বত্বেও মানৱ অধিকাৰসমূহে সাৰ্বজনীন স্বীকৃতি লাভ কৰিছে।

৪. মানৱ অধিকাৰ অধ্যয়নৰ সাৰ্বজনীনতাবাদী দৃষ্টিভংগীৰ বিষয়ে বৰ্ণনা কৰা।

Ans:- আৰম্ভণি:- মানৱ অধিকাৰৰ অধ্যয়ন, বিশ্লেষণ আৰু মূল্যায়নৰ ক্ষেত্ৰত দুটা গুৰুত্বপূৰ্ণ দৃষ্টিভংগী হৈছে সাৰ্বজনীনতাবাদী দৃষ্টিভংগী আৰু সাংস্কৃতিক আপেক্ষিকতাবাদী দৃষ্টিভংগী। এই দুয়োটা দৃষ্টিভংগীয়ে সম্পূৰ্ণ বিপৰীতমুখী ধাৰণা আগবঢ়াইছে। সাৰ্বজনীন দৃষ্টিভংগীৰ প্ৰৱক্তাসকলে মানৱ অধিকাৰৰ সাৰ্বজনীন চৰিত্ৰৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়াৰ বিপৰীতে সাংস্কৃতিক আপেক্ষিকতাবাদৰ প্ৰৱক্তাসকলে বিভিন্ন সমাজ ব্যৱস্থাৰ সাংস্কৃতিক আদৰ্শগত আৰু আৰ্থ-সামাজিক ভিন্নতা অনুসৰি মানৱ অধিকাৰৰ ধাৰণাৰো পৰিৱৰ্তন ঘটে বুলি মতপোষণ কৰিছে। সুতৰাং, এই দুয়োটা দৃষ্টিভংগীয়ে মানৱ অধিকাৰক দুটা পৃথক দৃষ্টিকোণৰ দ্বাৰা বিচাৰ কৰে।

সাৰ্বজনীনতাবাদী দৃষ্টিভংগী:- মানৱ অধিকাৰে সকলো লোকক জাতি, বৰ্ণ, ধৰ্ম, সংস্কৃতি গোষ্ঠীয় আৰু সাম্প্ৰদায়িক পাৰ্থক্য নিৰ্বিশেষে সকলোকে সামৰি লয়। কুৰি শতিকাৰ আৰম্ভণিৰ পৰাহে মানৱ অধিকাৰৰ আন্তৰ্জাতিকৰণ আৰু সাৰ্বজনীনকৰণৰ প্ৰক্ৰিয়া আৰম্ভ হৈছিল। অৱশ্যে প্ৰাচীন কালৰে পৰাই মানৱীয় মৰ্যদা আৰু মানৱ অধিকাৰৰ ধাৰণা বিভিন্ন ধৰণে বিকশিত হৈ আহিছে। ইয়াৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত মানৱ অধিকাৰৰ আন্তৰ্জাতিকৰণ আৰু সাৰ্বজনীনকৰণৰ প্ৰক্ৰিয়া আৰম্ভ হৈছিল। J.R. Fraiedman ৰ মতে আন্তৰ্জাতিকৰণ অভিমুখে মানৱ অধিকাৰৰ বিকাশেই হৈছে অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ বিকাশ।

মানৱ অধিকাৰৰ সুৰক্ষাৰ বিষয়টোৰ প্ৰচেষ্টাৰ আৰম্ভ হৈছিল প্ৰথম বিশ্বযুদ্ধৰ পিছৰ পৰা। প্ৰথম বিশ্বযুদ্ধৰ সমাপ্তিৰ পিছত স্থাপিত হোৱা লীগ অৱ নেচনৰ জৰিয়তে বৰ্তমান অধিকাৰ বিষয়ক সংখ্যালঘুসকলৰ অধিকাৰ সুৰক্ষিত কৰাৰ বাবে প্ৰচেষ্টা চলোৱা হৈছিল। অৱশ্যে,

প্ৰথমেই সন্ধিৰ চৰ্ত অনুযায়ী ১৯১৯ চনত গঠিত হোৱা জাতিসংঘৰ চুক্তিপত্ৰত মানৱ অধিকাৰৰ কোনো উল্লেখ নাছিল। জাতিসংঘৰ অন্তৰ্গত সংগঠন আৰু আন্ত: ৰাষ্ট্ৰিক শ্ৰমিক সংগঠনে শ্ৰমিক নিযুক্তি নীতি সু-দৃঢ় কৰাৰ বাবে অধিকাৰৰ ওপৰত ১৯২০ চনত সন্মিলন অনুষ্ঠিত কৰিছিল।

মানৱ অধিকাৰৰ সাৰ্বজনীনকৰণৰ প্ৰকৃত প্ৰক্ৰিয়া আৰম্ভ হৈছিল ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ জন্ম লগ্নৰ পৰা ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ চনদে ব্যক্তিৰ মানৱ অধিকাৰৰ ওপৰত বিশেষ গুৰুত্ব দিছিল। ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ চনদত উল্লেখ কৰা হৈছিল যে-

i) ইয়াৰ মূল উদ্দেশ্য হৈছে "মৌলিক মানৱ অধিকাৰ, মানুহৰ শাৰীৰিক মূল্য আৰু মৰ্য্যদা তথা পুৰুষ আৰু নাৰীৰ সমান অধিকাৰৰ প্ৰতি বিশ্বাসৰ পুনৰুজ্জীৱন কৰা"।

ii) উক্ত চনদৰ প্ৰথম অনুচ্ছেদত উল্লেখ কৰা হৈছে "জাতি, ধৰ্ম, ভাষা, লিংগ নিৰ্বিশেষে মানৱ অধিকাৰ আৰু মৌলিক স্বাধীনতাৰ প্ৰতি সন্মানৰ ভাব বৃদ্ধি আৰু প্ৰসাৰৰ কাৰণে আন্তৰাষ্ট্ৰীয় সহযোগিতাৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰা" ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ আনএটা মুখ্য উদ্দেশ্য।

ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ চনদত মানৱ অধিকাৰৰ কোনো তালিকা সন্নিৱিষ্ট কৰা হোৱা নাছিল। এই কাম ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ "অৰ্থনৈতিক আৰু সামাজিক পৰিষদৰ দ্বাৰা গঠিত মানৱ অধিকাৰ আয়োগে সম্পাদন কৰে"। উক্ত আয়োগে প্ৰস্তুত কৰি উলিওৱা মানৱ অধিকাৰৰ সাৰ্বজনীন ঘোষণা ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ সাধাৰণ সভাই ১৯৪৮ চনৰ ১০ ডিচেম্বৰ তাৰিখে সন্মতি প্ৰদান কৰে। ইয়াৰে লগে-লগে মানৱ অধিকাৰৰ বিকাশত এক নতুন দিগন্তৰ সূচনা হয়। উল্লেখ কৰিব পাৰি যে -সাৰ্বজনীন ঘোষণাত 'পৌৰ আৰু ৰাজনৈতিক' অধিকাৰৰ উপৰিও অৰ্থনৈতিক, সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক অধিকাৰসমূহকো স্থান প্ৰদান কৰা হৈছিল।

মানৱ অধিকাৰ আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয়কৰণত ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ দ্বাৰা গৃহীত আইন বা চুক্তিয়ে বিশেষ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। এই চুক্তি এনে হ'ল –

i) ১৯৬৬ চনৰ পৌৰ আৰু ৰাজনৈতিক অধিকাৰৰ আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় চুক্তি।

ii) ১৯৬৬ চনৰ অৰ্থনৈতিক, সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক অধিকাৰৰ আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় চুক্তি।

iii) ঐচ্ছিক প্ৰটোকল।

সেইদৰে, ৰাষ্ট্ৰসংঘ আৰু জাতিসংঘৰ অধীনত মানৱ অধিকাৰ সাৰ্বজনীনকৰণৰ ক্ষেত্ৰত সম্পূৰ্ণ সুফল লোৱাৰ ফলত এটা আন্তৰ্জাতিক আইন অধ্যয়ন বিষয়ক বে-চৰকাৰী প্ৰতিষ্ঠানে মানৱ অধিকাৰ বিষয়টো ব্যৱস্থা গ্ৰহণৰ বাবে নিজৰ হাতত লয়। এই প্ৰতিষ্ঠানটোৰ মুখ্য উদ্দেশ্য আছিল যে মানৱ অধিকাৰ বিলাকৰ ক্ষেত্ৰত আন্তৰ্জাতিক স্বীকৃতি আদায় কৰাটো। সেই উদ্দেশ্যেৰে এই প্ৰতিষ্ঠানটোৱে ১৯২৯ চনত এক ঘোষণা জাৰি কৰে। এই ঘোষণাত মুঠতে ৬টা বিধান বা অনুচ্ছেদ আছিল। সেইবোৰ হ'ল –

i) জীৱন-ধাৰণ, ব্যক্তিগত স্বাধীনতা আৰু সম্পত্তিৰ অধিকাৰৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰত্যেক ব্যক্তিৰ সমান অধিকাৰ থাকিব লাগে আৰু নিজ ৰাষ্ট্ৰত জাতি, ধৰ্ম, বৰ্ণ লিংগ নিৰ্বিশেষে সকলোৱে সংৰক্ষণৰ সুবিধা পাব লাগে।

ii) প্ৰত্যেকজন ব্যক্তিৰে ধৰ্ম বিশ্বাস, ধৰ্ম বা ধাৰণা সম্বন্ধীয় অধিকাৰ, ৰাজহুৱা বা ব্যক্তিগতভাৱে উপাসনা বা প্ৰাৰ্থনা কৰাৰ স্বীকৃতি প্ৰদান কৰিব লাগে।

iii) প্ৰত্যেক ব্যক্তিৰে নিজ-নিজ ভাষা নিজ ইচ্ছা অনুসাৰে ব্যৱহাৰ আৰু সেই ভাষাত শিক্ষা গ্ৰহণ আৰু প্ৰদানৰ অধিকাৰক স্বীকৃতি দিব লাগে।

iv) প্ৰত্যক্ষভাৱে বা পৰোক্ষভাৱে কোনো ৰাজ্যৰ উদ্দেশ্য হ'ল জাতি, ধৰ্ম, ভাষা, বৰ্ণ, লিংগ আদি বৈষম্যতাৰ বাবে ৰাষ্ট্ৰই নাগৰিকসকলক শিক্ষানুষ্ঠানত নামভৰ্তি, অৰ্থনৈতিক কাম-কাজ, উদ্যোগ আদিত অংশগ্ৰহণত বাধা দিব নোৱাৰিব

স্বীকৃতি প্ৰদান কৰিব লাগে।

v) ইয়াত যি সমস্ত অধিকাৰৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰা হৈছে সেই অধিকাৰ বিলাকক নামমাত্ৰ নহৈ বাস্তৱিক কাৰ্যক্ষম হ'ব লাগে আৰু এই অধিকাৰসমূহ ভোগ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত কোনো বৈষম্য থাকিব নালাগে।

vi) কোনো ৰাষ্ট্ৰই আইন প্ৰণয়ন কৰি ইয়াৰ কোনো নাগৰিকক জাতি, ধৰ্ম, বৰ্ণ আদিৰ কাৰণ হৈ অধিকাৰ উপভোগৰ পৰা বঞ্চিত কৰিব নোৱাৰিব।

ইয়াৰ পিছত মানৱ অধিকাৰ সংৰক্ষণ আৰু বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত পৰোক্ষভাৱে জাৰ্মানীৰ স্বেচ্ছাচাৰী শাসক হিটলাৰ আৰু ইটালীৰ মুছোলিনিয়ে সহায় কৰিছিল। তেওঁলোকে নিজ শাসনাধীন এলেকাৰ মানুহৰ ওপৰত অবৰ্ণনীয় অত্যাচাৰ কৰাৰ লগতে মানৱ অধিকাৰ উলংঘন কৰিছিল। হিটলাৰে বিশেষকৈ জাৰ্মানজাতিক শ্ৰেষ্ঠ জাতি বুলি অভিহিত কৰি তাত বসবাস কৰা ইহুদীসকলক অমানৱিকভাৱে হত্যা কৰিছিল। দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ সময়ত সংঘটিত এনে এক ঘটনাৱলীয়ে চিন্তাবিদসকলক মানৱ অধিকাৰৰ আন্তৰ্জাতিকৰণ তথা সাৰ্বজনীনকৰণ ধাৰণাটো গভীৰভাৱে প্ৰভাৱিত কৰে। এই ক্ষেত্ৰত আমেৰিকাৰ ৰাষ্ট্ৰপতি ৰুজভেল্টে প্ৰথম পদক্ষেপ গ্ৰহণ কৰিছিল। এই সন্দৰ্ভত তেওঁ ১৯৪১ চনৰ ৬ জানুৱাৰীত কংগ্ৰেছলৈ বাণী প্ৰেৰণ কৰিছিল আৰু সেই বাণীতেই তেওঁ ৪টা মানৱ অধিকাৰৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰিছিল। সেইবোৰ হ'ল -

i) বাক স্বাধীনতা আৰু মত প্ৰকাশৰ স্বাধীনতা

ii) প্ৰতিজন লোকৰ নিজৰ ভগৱানক নিজ পদ্ধতিৰে পূজা-পাতল কৰাৰ স্বাধীনতা।

iii) অভাৱ নোহোৱাৰ স্বাধীনতা।

iv) ভয়ৰ পৰা মুক্ত হোৱাৰ স্বাধীনতা।

এই চাৰিটা অধিকাৰকেই ভৱিষ্যত মানৱ সমাজৰ ভেটি বুলি বিবেচনা কৰিছিল।

সাৰ্বজনীনতাবাদৰ সমালোচনা :- সাৰ্বজনীনতাবাদী দৃষ্টিভংগীটো বহুতো দিশৰ পৰা গ্ৰহণযোগ্য নহয়। এইদৰে মতবাদসমূহ কথা হয় যে সাৰ্বজনীনতাবাদ প্ৰধানত ব্যক্তিৰ মৰ্য্যাদাৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত। ব্যক্তিবাদৰ উদ্ভৱ আধুনিক পাশ্চাত্য দেশসমূহত প্ৰধানত দেখা যায়। ব্যক্তিবাদে ব্যক্তিৰ স্বাধীনতা সমতাৰ ধাৰণাটোক সৃষ্টি কৰিছে। আনহাতে, আধুনিকতাৰ পূৰ্বৰ প্ৰাচ্য তথা পাশ্চাত্যৰ সমাজ ব্যৱস্থা সমষ্টিকেন্দ্ৰিক আছিল। ব্যক্তিবাদে পূৰ্বৰ সমাজ ব্যৱস্থাত থকা শ্ৰেণী, বৰ্ণ আদিৰ ভিত্তিত এটা শ্ৰেণীৰ ওপৰত আন এটা শ্ৰেণীৰ নিয়ন্ত্ৰণৰ পৰিবৰ্তে স্বাধীনতা বা মুক্তিৰ ধাৰণাটোক বিশ্বত স্থাপন কৰিছিল। তদুপৰি ঔপনিবেশিক ব্যৱস্থাত থকা আধিপত্যৰ বৈশিষ্ট্যও অন্তৰ্ভুক্ত আছিল। গতিকে, বৰ্তমান ব্যক্তিবাদত মুক্তিৰ ধাৰণা নিহিত হৈ থকাৰ লগতে আধিপত্যৰ ধাৰণাও সন্নিবিষ্ট হৈ আছে। তদুপৰি সাৰ্বজনীনতাবাদে ব্যক্তিবাদৰ কুফল যেনে- সম্প্ৰদায়ৰ ব্যৱস্থাৰ পাৰিচয়ত আন্দোলন, লোকবাদ আদি সম্পূৰ্ণ আওকাণ কৰিছিল। ই তৃতীয় বিশ্বৰ দেশসমূহৰ বাবে গ্ৰহণযোগ্য নহয়। প্ৰকৃততে পাশ্চাত্যৰ আদৰ্শ সমূহ তৃতীয় বিশ্বৰ দেশসমূহৰ ওপৰত জাপি দি পাশ্চাত্যৰ দ্বাৰা এই দেশসমূহৰ আভ্যন্তৰীণ ব্যৱস্থাত হস্তক্ষেপ কৰাৰ ই এটা প্ৰধান কৌশল হয়।

10

সামৰণি :- উপৰোক্ত আলোচনাৰ পৰা কব পাৰি যে সাৰ্বজনীনতাবাদী দৃষ্টিভংগীৰ সমৰ্থকসকলে মানৱ অধিকাৰক স্বাভাৱিকতেই সাৰ্বজনীন বুলি গণ্য কৰে। তেওঁলোকৰ মতে এই ধাৰণাটো মানুহৰ ব্যক্তিগত মৰ্য্যাদাৰ ভিত্তিত প্ৰতিষ্ঠিত। ই সংস্কৃতি, ধৰ্ম, আদৰ্শ বা মূল্যবোধৰ পৰা সম্পূৰ্ণৰূপে মুক্ত। মানৱ অধিকাৰৰ আন্তৰ্জাতিক আৰু সাৰ্বজনীনকৰণৰ প্ৰক্ৰিয়া প্ৰথম বিশ্বযুদ্ধৰ পিছৰ পৰাই আৰম্ভ হৈছিল। অৱশেষত, ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ প্ৰচেষ্টাত মানৱ অধিকাৰৰ সাৰ্বজনীনকৰণ প্ৰক্ৰিয়া সম্পূৰ্ণ সফল হৈছিল।